

ממשלת ישראל מבקשת לברך לתולדות איגרות החג של הממשלה אל אזרחיה בעשור הראשון למדינת ישראל

חיים גרוסמן

מבוא

למן ראשית הציונות נשלחו אל קהל היעד הציוני מסרים כתובים ומאוירים. הרצל עצמו עשה זאת באמצעות עיתונו *Die Welt* (העולם), צילומי דיוקנו מעל גבי גלויות נשלחו לכל רחבי אירופה וארצות הברית, תמונות מזכרת שצייר אפרים משה ליליין חולקו לבאי הקונגרסים הציוניים הראשונים, ומוסדות כמו ק"ל וקרן היסוד הפיקו מסרים לאומיים כל שנות המנדט בכרזות, בגלויות ובאיגרות ברכה שנשלחו לקהלים גדולים בארץ ובחו"ל.

עם הקמת המדינה הייתה ממשלת ישראל לגורם המרכזי שהפנה מסרים לאומיים אל כל אזרחי המדינה החדשה. כרזות יום העצמאות עיטרו מדי שנה את המרחב הציבורי, ואוגדנים, גלויות ואיגרות ברכה נשלחו אל כל תושביה היהודים של המדינה למן ראשיתה ועד לשנת העשור. פרסומים אלה נשלחו לקראת ראש השנה וערב חג העצמאות והביאו לכל אזרח את ברכת הממשלה ואת דבר הישגיה, מטרותיה ותקוותיה.

מאמר זה מבקש להציג את איגרות החג ששלחה הממשלה אל אזרחיה היהודים בעשור הראשון, לבדוק את המסרים שהופנו אל תושבי המדינה ולהעריך את חשיבותם ואת משמעותם בעיני הממשלה ובעיני קהל הנמענים.

איגרות הברכה בעשור הראשון למדינת ישראל

איגרת יום העצמאות תש"י

ביום העצמאות תש"י הופקה איגרת שבחזיתה סמל מדינת ישראל – סמל חדש בעיצוב האחים גבריאל ומקסים שמיר, שאושר רשמית ב-10 בפברואר 1949 (איור 1). על גב האיגרת הופיע דגל המדינה וסביבו סמלי ריבונות ממלכתיים של צה"ל, משטרת ישראל, דואר ישראל ורכבת ישראל.¹ בראש הדף המקופל הופיעו הפסוקים: "ונטעתים על אדמתם ולא ינתשו עוד מעל אדמתם אשר נתת להם" (עמוס ט, 15), "גדול קיבוץ גלויות כיום שנבראו בו שמים וארץ"

(פסחים פח) – שימוש במקורות כדי להעניק חיזוק נוסף להוויית קיבוץ הגלויות המחודש של עם ישראל לארצו. מקום מרכזי באיגרת זו ניתן לציון זכר הנופלים גיבורי האומה שבמותם קידשו את אדמת הארץ. "שלו נעליכם", כתב ג' שופמן, "היה אשר היה, יהיה אשר יהיה – היום ארצנו הארץ, השמים שמינו והים ימנו [...] שחו ונשקו את האדמה [...] אדמת קדש היא – שלו נעליכם מעל רגליכם". צוטט גם מנשר הממשלה ליום העצמאות תש"ט, "בוזה היום": "היום יעלה ישראל ברטט גאווה והוקרה את זכר בניו ובנותיו, גיבורי האמה, אשר חרפו נפשם למות במערכות הקרב, ובחמדת חייהם הצעירים, הטהורים והאמיצים, הנחילו לעמם את חרותו".²

גם כרזות העצמאות תש"י, בעיצוב טרופ, העמידה במרכז את זיכרון הנופלים במלחמת הקוממיות. כך קיבל ממד הנצחת הנופלים הבלטה משמעותית נוספת במרחב הציבורי שהרחיב את המסר האישי שהובע באיגרת לאזרח והוביל ליצירת וחיזוק הקשר בין היחידים לממלכתיות הממסדית. כרזת תש"י הבלטה את אודם פרחי הכלנית המשתלבים במנורת שבעת הקנים של סמל המדינה (איור 2). פרח הכלנית היה לדימוי מוכר ומקובל למות נופלים בקרב, ולידתם המתחדשת בזיכרון הקולקטיבי הישראלי – סמל נעורים שכלו אך ישובו ויפרחו כפרחים אדומים ב"הנה מוטלות גופותינו" של חיים גורי.³

סיפורי גבורה והקרבה היו מרכזיים בתרבות הציונית. מורשת ההקרבה ההרואית למען העם והמדינה הייתה ערך מרכזי בהווה הישראלית שפותחה למן מלחמת העצמאות והפכה לחלק מן המיתוס הלאומי המכונן. הדגשתו של ערך זה באיגרת אל הציבור היהודי נועדה להבליט את מחויבותה של המדינה לזיכרון הנופלים ולחבר ותיקים וחדשים לקוד מרכזי של ישראליות מתגבשת.⁴

עוד הופיעה באיגרת גרסה מוקטנת של מגילת העצמאות, שאולי שימשה גם תזכורת מזמינה לפתיחת תערוכה בגנזך המדינה בירושלים ביום העצמאות. כמו כן הוצגו באיגרת "עובדות ומספרים" מהישגיה של המדינה, פירוט האירועים והטקסים שהתקיימו ביום העצמאות ולוח שידורי קול ישראל לערב החג וליום העצמאות.

"שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה. / משאת נפש כל נביא וכמיהת לב כל חוזה, / שחלום איני חולם ודמיון איני הוזה / שאמת המחזה. / שראיתי במו עיני בנפול הזרע ביזרעאל / מידי קמץ אלמונים מזי רעב ובני בלי צל, / והנה אלמתם תתנשא ותתגדל למדינת ישראל".
 עוד הוצגו "השגי המדינה בשלוש שנות עצמאות", ותמציתם: הבאת עולים התיישבות ופיתוח הארץ וכלכלתה. בלטה ההדגשה של מספר התושבים היהודים, תוך הצגת נתון גבוה יותר של מספר כל האוכלוסין במדינה, מבלי לפרט מי הם. כמו כן הודגש הנתון "ישובים יהודיים", כהמשך לקו אתנוצנטרי שראשיתו בימי המנדט והמשכו בעשורים הראשונים של ימי המדינה.

איור 2

איגרת יום העצמאות תשי"ב

בשנה זו הופקה גלויה של הקק"ל שנשלחה וחולקה לכל דורש. בגלויה הופיעה גרסה מוקטנת של כרזת יום העצמאות תשי"ב שצוירה בידי פאול קורנובסקי (איור 4). בגב הגלויה נכתבה הברכה: "ליום העצמאות ה' אייר תשי"ב – ברכת ביצור המדינה וגאולת השממה – קרן קימת לישראל". השימוש בכרזת העצמאות חיזק את

איור 3

איור 1

בלט המצעד הצבאי, לצד מהלכים ממסדיים שביקשו להבנות דפוס משפחתי כלל ישראלי של חגיגות העצמאות והשקיעו מאמץ רב בדור הצעיר כגון בהגדרת שעה קבועה לחגיגות ילדי הגנים, לחגיגות בבתי הספר, לחגיגות תלמידים ולשידור רדיו של דבר שר החינוך והתרבות לתלמידי בתי הספר.⁵

איגרת יום העצמאות תשי"א

דגל וסמל המדינה עיטרו את שער האיגרת שבהכנתה הושקעו מאמצים רבים של משרד ראש הממשלה וצוות גדול של מומחים (איור 3).⁶ בדף הפותח של האיגרת הופיעה מפת ישראל. הקמת המדינה ביססה ישות פוליטית בעלת גבולות שתמציתם ריבונות ועצמאות ישראלית, אך זו לא הוצגה בדרך כלל בגרפיקה הממסדית מסיבות פוליטיות ואידאיות.⁷ גם כאן הוצגה מפה חלקית שהציגה את גידול ההתיישבות, אך מרחב הנגב לא הופיע בה כלל, כדי לא להציגו בדלילותו ההתיישבותית. מפת הארץ שימשה כאן בנוסח מפת ה"קופסה הכחולה" של הקק"ל, ששרטטה תמונת עולם ציונית אידאית.

בראש הדף הפנימי הופיעו פסוקים: "הנה אלה מרחוק יבאו והנה אלה מצפון ומים ואלה מארץ סינים" (ישעיהו מט, 12), "ונטעתים על אדמתם ולא ינתשו עוד מעל אדמתם אשר נתתי להם" (עמוס ט, 15). השימוש בתנ"ך רווח מאוד בפריטי הגרפיקה והאמנות הממסדית, כמו גם בשלל תוצרים פופולריים של היצרנים הפרטיים כחלק ממשנה ברורה שתמציתה התנ"ך כסיפור ציוני של ישיבה רצופה כאן במולדת, ה"מדלגת" על אלפיים שנות גלות. בן-גוריון ראה בתנ"ך מקור היסטורי וכלי ראשון במעלה להוכחת הקשר של העם לאדמתו ההיסטורית בארץ ישראל ולהנחלתו של קשר זה. כמו כן הוא ראה בתנ"ך מכנה אידאי משותף במדינת ישראל. אניטה שפירא העריכה שהתנ"ך בתפיסת בן-גוריון היה שווה לאידאולוגיות גדולות אחרות נוסח סוציאליזם ליברליזם דמוקרטיה וכדומה, והמצע האפשרי היחיד לבניית אחדות חברתית בין קיבוצים וגלויות אנושיות שונות במסגרת פרויקט הממלכתיות הישראלית.⁸

בדף הפנימי נדפס שוב "יקדש ישראל את זכרם" – של גיבורי ישראל שנפלו למען המולדת ושירו של ש' שלום, "שהחינו":

איגרת יום העצמאות תשט"ו

"אזרח יקר. הממשלה שולחת לך ולבני ביתך את ברכתה הנאמנה לחג העצמאות הבא עלינו לטובה ביום ה' באייר שנת תשט"ו. ביום זה במלאת שבע שנים להכרזה על עצמאות ישראל, נעלה ברטט-קודש את זכר הבנים והבנות שנפלו במלחמת הקוממיות בהגינם על גאולת עמנו ועתידו. שבע שנות קיומה של מדינת ישראל הן פרשת מאמצים בלתי פוסקים לביצור חרותנו, לקיבוץ גלויות עמנו במולדת ולליכודן לאומה אחת – זקופת קומה, יוצרת משק ותרבות, משרשת במסורתה הלאומית ובוטחת בכוחה להגן על עצמה ועל פעלה. עוד רבה המלאכה לפנינו. המוני אחינו בגולה מצפים לעליה ומרחבי שממת ארצנו – ליד גואלת. נתן-נא יד איש לרעהו ויחד נמלא את שליחות הדור. מועדים לשמחה. ממשלת ישראל" (איור 6).

בתוך האיגרת, שדפיה קופלו פעמים מספר כדי לאפשר הצגה רחבה ומפורטת, הופיעו שלל נתונים תחת הכותרת: "מדינת ישראל במספרים, 1948-1955". מספר המפרנסים בכל ענפי המשק גדל. החינוך העברי גדל. החינוך הערבי גדל מ-7,000 תלמידים ב-1948 ל-25,000 ב-1954. בשנת 1954 הופעל חוק הביטוח הלאומי, המעניק קצבות ונותן סעד. נמשכו פעולות הפיתוח של אוצרות הטבע. הייצור התעשייתי עלה, אורך הכבישים במדינה גדל. מספר התיירים למדינה ב-1954 היה 39,000. מספר הטלפונים הישירים עלה. מספר המכתבים שנשלחו בארץ עלה ל-50,000,000 בשנת 1954, ומספר בתי הדואר, סניפים וסוכנויות הוכפל. מדינת ישראל יוצגה ב-41 מדינות. במשך שבע שנות קיום המדינה נתקבלו 309 חוקים עצמאיים בכנסת. מספר בתי החולים במדינה גדל מ-63 ב-1948 לתשעים בשנת 1954. 254 לשכות סעד גישו תמיכה חלקית או מלאה לנצרכים, פעלו 169 מועצות דתיות ו-250 בתי כנסת היו בתהליך של תכנון ובנייה. מספר היישובים הכפריים גדל, חל גידול גם בדיג ועדרי בקר וצאן גדלו מ-62,000 ראש ב-1948 ל-146,000 ב-1954. היבול השנתי של ירקות ותפוחי אדמה עלה, וכך גם השייך המקומי של חלב וביצים ויצוא פרי ההדר גדל פי שלושה.

באיגרת זו הופיע פירוט רב מהרגיל של הישגי המדינה. ייתכן שהסיבה לכך הייתה קשורה בממשלת משה שרת שהתקפה על היעד נחישותה הביטחונית וביקשה להבליט מגוון הישגים בתשובה על הביקורת. דגש רב הושם בפירוט התוצרת בענפי החקלאות, המרעה והדיג, שנתפסו כמרכזיים באתוס החלוצי חקלאי שטופח בארץ. רק באיגרת זו הוזכרו מגזרים חברתיים כמו הציבור היהודי דתי ומילוי צרכיו, וכן המגזר הערבי ומידת התקדמותו בתחום החינוך בהשראת יוזמות המסד. אין בנתונים אזכור לצה"ל ולהתפתחותו, אף שסמלי החילות הופיעו על גב האיגרת. נראה שהסיבה לכך הייתה רצון לא להציג פן של "מיליטריזם", אף שלצבא ויכולותיו היה תפקיד מרכזי בתרבות המתפתחת של יום העצמאות.¹⁰

איגרת ראש השנה תשט"ז

"אזרח יקר, ממשלת ישראל מאחלת לך ולבני ביתך שנה טובה ומבורכת. יהי רצון ותהיה השנה הבאה עלינו לטובה שנת בניין ובטחון, שנת עליה והתבססות, שנת קרוב לבבות ויחסי אחווה, שנת כבוד לישראל ושלוש לכל עמי תבל". בשנה זו הופקה רק איגרת שנה טובה (איור 7). ייתכן שהישגי המדינה שצוינו באיגרות החג כבר היו לשגרה ולפיכך לא נעשה מאמץ להציגם באיגרת לתושבי הארץ.

המסר החקלאי התיישבותי שהובילה הקק"ל ונתן תוקף למסר חזותי ממלכתי שתמציתו ימי תנ"ך השבים ומתחדשים בהווה.⁹

איגרת יום העצמאות תשי"ג

כרזת יום העצמאות תשי"ג שעיזב חיים נהור עיטרה את חזית הגלוייה. בגב הגלוייה נכתב: "אזרחי ישראל – שאו ברכה במלאת חמש שנים לעצמאות מדינתנו" (איור 5). "הישגי המדינה בחמש שנות עצמאות" בהשוואה בין תש"ח לתשי"ג הוצגו מספר נתונים:

איור 4

"חזרו עולים למולדת 710,000 [...] (מס' ה'יישובים [גדל] מ-433 ל-822 [...] תלמידים בבתי ספר: מ-135,000 ל-370,000 [...] מיטות בבתי חולים: מ-4,686 ל-10,500."

עלייה, התיישבות שמשמעותה גם ייחוד חלקי ארץ ריקים, והצלחת המסד בפיתוח האפיק החברתי של שירותי חינוך ובריאות, הוצגו כמשימות הלאומיות שהוגשמו לטובת העם והמדינה.

איור 5

במציאות שנות החמישים (וגם לאחריה) היה השלום חלק מהשאיפה הציונית האידאית לקיום במרחב ונתפס רק כחלום אוטופי.¹¹ מתפיסת מציאות זו נבעה ההתייחסות המעטה לנושא זה בגרפיקה הממשלתית של שנים אלה: "שלום לכל עמי תבל", ללא אזכור ספציפי למרחב המקומי באיגרת תשט"ז, "והשלום ישתרר סביבנו", בשנה שלאחריה, במשמעות אפשרית של רגיעה לאחר מלחמת סיני.

הגיגות העשור

עם ישראל נקרא לחגוג את שנת העשור בחגיגה לאומית מאורגנת ומנוהלת לאורך השנה כולה (איור 9). "מגיעה לנו קצת שמחה", הביא טדי קולק, האיש שעמד מאחורי חגיגות העשור, את דבר הממסד. בשנה זו לא נשלחה אמנם איגרת חג לבתי התושבים אך דבר הממסד נראה ונשמע ב"כרזות העשור" הרבות, בשלל פרסומים

איור 9

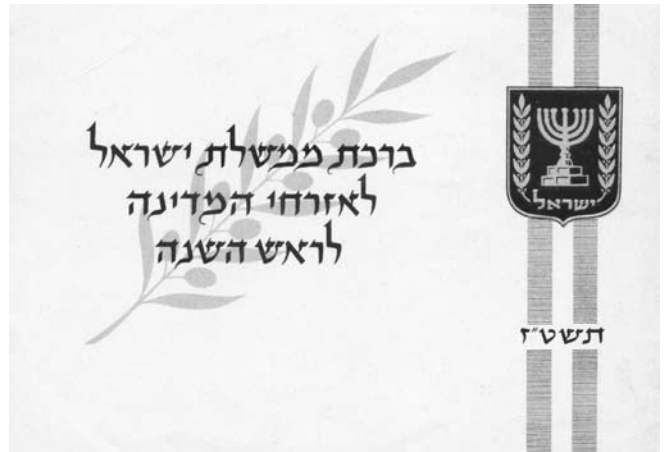
גרפיים מיוחדים בהפקה ממסדית, ב"אלבום העשור" שזכה בגיבוי ממלכתי, ב"אלבום העשור לצה"ל", בחידון התנ"ך, בפסטיבלים ואירועים שארגנה ועדת העשור העולמית בכל רחבי הארץ ושיאם הייתה "תערוכת העשור" שלוותה בשידורי רדיו יומיים. "מעולם לא הקימו אנשים כה מועטים, רעש כה גדול, סביב יובל כה קטן" – קבע שלום רוזנפלד, בפרפרזה לדברי צ'רצ'יל, בתכנית הרדיו "שלושה בסירה אחת".¹²

איגרות הברכה ומשמעותן

ברכת החג ביטאה מסורת יהודית מוכרת ומקובלת. אליה נוסף נדבך לאומי שהומחש גם באופי הברכות וגם בתוספת נוהג של ברכה בחג הלאומי החדש של יום העצמאות. האיגרות הציגו מקבץ של מסורות ותקוות והקנו משמעות לאומית לברכת החג האישית. המטרות הלאומיות הפכו לחלק מסדר היום החגיגי של כל אזרח שחש שותף פעיל למשימה מכוח הפנייה האישית. נתוני הצמיחה הלאומית והברכות הצלחת המטרות הלאומיות חיזקו את הגאווה האישית בשותפות בפרויקט מתפתח ומצליח ואפשרו לממשלה להמחיש את חשיבותן של כל אזרח להצלחת המשימה, ובתוך כך להבליע הסבר לקושי בהווה הנובע מהתמקדות במטרות הלאומיות. הגדרת המטרות

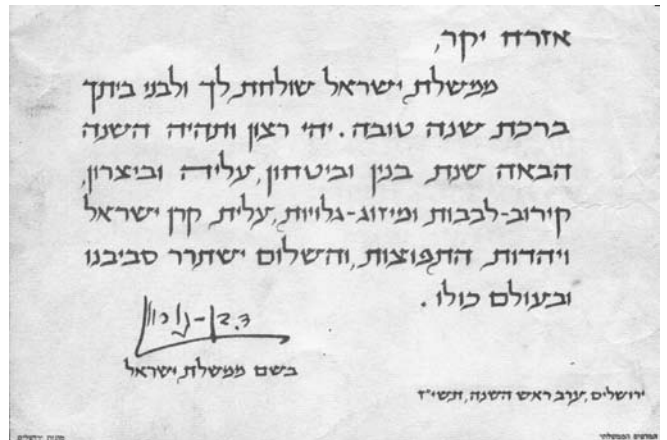
איור 6

איור 7

איגרת ראש השנה תשי"ז

גם בשנה זו לא הופקה איגרת ליום העצמאות אלא רק "ברכת ממשלת ישראל" (איור 8). "אזרח יקר, ממשלת ישראל שולחת לך ולבני ביתך ברכת שנה טובה. יהי רצון ותהיה השנה הבאה שנת בנין ובטחון, עליה וביצרון, קירוב לבבות ומיזוג גלויות, עלית קרן ישראל ויהדות התפוצות, והשלום ישתרר סביבנו ובעולם כולו".

איור 8

יום העצמאות איבד מחשיבותו וגם ברכת ראש השנה שוב אינה נשלחת באמצעות איגרת כתובה כבעבר. ייתכן שמספר אזרחי ישראל שגדל מאוד הוא שיצר קושי ארגוני למסירה ומשלוח, אף שיש בכך יתרון הטמון במאמץ מנהלי המכוון למספר עצום של נמענים. ייתכן אף שפעל השיקול של כמות הניירת הפרסומית המצויה בתיבת הדואר של כל אזרח שהייתה הופכת את האיגרת הממשלתית לעוד פיסת נייר זניחה.

כל אלה יצרו בוודאי קושי, אך הסיבה המרכזית להפסקתה של מסורת משלוח האיגרות טמונה בשינוי רדיקלי באווירה הציבורית ובהעדר קונסנזוס. הלהט הלאומי שאפיין את ישראל בעשור הראשון החל לדעוך ואתו כנראה גם הצורך להעניק לכל אזרח תחושת נחיצות ושותפות במפעל. בהעדר תחושת "אנחנו", במציאות של "איש לעצמו", התקשתה המנהיגות לייצר פנייה ציבורית אותנטית ולגבש מסר מוסכם שראוי להעבירו לאזרחיה באמצעות איגרת אישית. כך הפך השיח בין ממשלה לאזרח לעול מיותר עד כדי המצב העכשווי שבו נמנעים הפוליטיקאים הבכירים מכל מגע עם התקשורת כשיטה להתמודדות עם מציאות לא נוחה הדורשת הבהרות לא נוחות.

איור 10

באפיק של הברכה לחג הציגה ממשלה פעילה בעלת קו ודרך ברורים, מנהיגה ומכוונת, המשתפת ורותמת את הציבור לנתונים להצלחות ולתקוות.

נוהג משלוח איגרת אישית התקיים באותן שנים גם בעיריות, באירועים כמו לידה או כניסת תלמיד חדש לבית הספר בעיר. גם כאן, כמו בברכה הממשלתית, נכרכה הברכה האישית בממד הלאומי שהתקיים באיגרת קק"ל ובתבנית מסריה החזותיים (איור 10). נוהג זה של פנייה אישית לאזרח הארץ ולתושב העיר קיים והרחיב מסורת של אקט תקשורתי בין הממסד לאזרח, שהבנה משמעות לאומית לממד הזהות האישית.

דבר הממשלה אל אזרחיה בעשורים הבאים, 1958-2008

למן שנת העשור שוב לא נשלחה איגרת מיוחדת לבתי האזרחים. בשנת העשרים למדינה הופקה גלויה נושאת צילום פנורמי של העיר ירושלים בשעת שקיעה ומילות ברכה של ישראל החפצה בשלום. גלויה זו הופקה בעיקר עבור נציגויות ישראל בחו"ל ונשלחה בארץ למספר מצומצם של מכותבים. עיקר המסר שכוון לאזרחי ישראל היה כמובן מצעד העשרים החגיגי של צה"ל בירושלים, שהובא אל כולם בשידור הטלוויזיה הראשון.

דבר ראש הממשלה ודבר שרים מרכזיים כמו שרי הביטחון, האוצר והחינוך הגיע לידיעת הציבור באמצעות עיתוני החג וראיונות בתקשורת האלקטרונית. הפוליטיקאים בישראל שולחים עדיין ברכת חג כתובה, אך זו נשלחת למקורבים ולתומכים בלבד ומבטאת בדרך כלל עמדה פוליטית סקטוריאלית או דברי ברכה כלליים שאינם מבטאים מסרים לאומיים מפורטים אלא כלליים, דוגמת "שנה שבה יתגשמו כל משאלות ליבנו לטובה ולברכה" (איור 11).

דבר הממסד ממשיך להופיע מדי שנה ב"כרזת יום העצמאות" כבעבר, אך המסר החזותי שוב אינו רלוונטי כבעבר ומרבה להתמקד באלמנטים קישוטיים או במראה ירושלים שכמעט ואינו מעורר מחלוקת. הכרזה מופקת בכמות מצומצמת עבור מוסדות ציבוריים החפצים לרכשה ולהציגה ואינה מעוררת הד רב. בול יום העצמאות, אפיק לנוסף למסר ממסדי, אינו מופק כלל למן שנות השמונים, בטענה ששוב אינו נחוץ.¹³ המסר היחיד הנשלח עדיין מדי שנה היא איגרת למשפחות השכולות, המופיעה מדי שנה בהפקת משרד הביטחון, ונשלחת למשפחות השכולות.¹⁴

איור 11

משלוח איגרת כזו בעידן עכשווי תעורר ביקורת על בזבוז כספי ציבור למטרות פוליטיות צרות. עוד ביקורת תופנה בוודאי כנגד משלוח איגרת לציבור היהודי בלבד, או במקרה הפוך תושמע ביקורת על משלוח איגרת בשפה הערבית. משלוח איגרת בכמה שפות לטובת קהל עולים רוסי, למשל, תעורר בוודאי קולות שיטענו נגד קיפוח ואפליה. ביקורת חריפה יותר תימתח על המסרים הלאומיים עצמם או אפילו על רשימת הישגים לאומיים.

בהנחה שאיחולי הצלחה באירויזיון או לחלופין במשחקי נבחרת הכדורגל, במשימות קבוצת מכבי בכדורסל או בהישגי אתלט מזה וטניסאית מזה, אינם מעבירים מסר לאומי, קשה לראות תחום ציבורי משמעותי שהוא בבחינת מסר מוסכם. כל שיצוין כהישג בקרב ציבור מסוים ייתפס כמכשלה בקרב ציבור אחר. התוצאה היא שרק איגרת מזכירה ומנחמת למשפחת השכול הישראלית נתפסת כקונסנזוס וגם היא מופנית רק לחלק קטן, גם אם משמעותי, של הציבור הישראלי.

הערות לסיכום

בעשור הראשון הקפידה הממשלה להפנות ברכת חג לאזרחיה היהודיים בראש השנה וביום העצמאות. אין בידינו נתונים מדויקים על ממדי ההפצה ועל תגובת הציבור והתייחסותו לאיגרות הברכה ולנתונים שפורסמו בהן. מזכיר הממשלה שעסק בכך ריכז מאמץ רב של גורמים מקצועיים רבים כדי לגבש נתונים שהובאו לידיעת הציבור באיגרת מאוירת ליום העצמאות. מאמץ נוסף הופעל להדפסה של ברכת ראש השנה וחלוקתה לבתי האזרחים. עיקר המסרים כיוונו לברכת הצלחה במשימות הלאומיות ובמרכזן הצלחה במפעל קיבוץ הגלויות והמשך פיתוחה של הארץ לרווחת תושביה. מסרים אלה חיזקו אמירה ממסדית שכוונה לאזרחי הארץ, שראו עצמם מחויבים למשימות ולתקוות הלאומיות שהיו לחלק מזהותם הקולקטיבית כאן בארץ.

לאחר העשור הראשון הופסק מפעל זה בגלל קשיים ארגוניים, מידת הרלוונטיות הפוחתת של הממד הגרפי המעט נאיבי בעידן הטלפון ובעיקר בשל דעיכתו של להט ממלכתי להעברת מסר אחיד של הבניית הלאומיות הישראלית, כמו גם קושי גדל להציג יעדים ומטרות מוסכמים על הכול. למציאות זו היה כמובן צד חיובי: שוב לא התקיימו בזירה זו מהלכים ממסדיים חובקי כול המופנים לציבור פסיבי ומסכים של אזרחים ושוב לא הופק סל מסרים קנוני אחד בעידן של רב תרבותיות ישראלית.

אפשר לראות באיגרות אלה מצוות אנשים מלומדה ולא מתווה מדיני חברתי מחייב, אבל נראה שהיה במילותיה החגיגיות של הממשלה גם ממד של מסר אידיאי שיצר מעין ערוץ אינטימי של דיאלוג ציבורי נחוץ לתפארת מדינת ישראל.

הערות

- 1 על קורות דגל ההסתדרות הציונית שהפך לדגל המדינה ועל קורות עיצובו של סמל מדינת ישראל ראו אליק מישורי, שורו, הביטו וראו: איקונות וסמלים חזותיים בתרבות הישראלית, תל-אביב 2000, עמ' 120-137, 138-156 (להלן: מישורי, שורו, הביטו).
- 2 איגרת זו, כמו גם כל האיגרות שתוזכרנה במאמר זה, מצויות באוסף חיים גרוסמן, תל-אביב.
- 3 לניתוח דימוי פרחי הבר, ובהם הכלנית, למות צעירים שישובו ויפרחו, למקורותיו התרבותיים ולביטוי המובהקים בגרפיקה של בולי יום העצמאות ויום הזיכרון, ראו מישורי, שורו, הביטו, עמ' 267-274, וראו גם אצל תמר מנור פרידמן, "דם הכלנית וכתם הכרכום פריחה באמנות ארץ-ישראל", מכירה פומבית, 40 (2004), עמ' 41.
- 4 על תרבות השכול והבנייתה ראו מעוז עזריהו, פולחני מדינה: הגיגות העצמאות והנצחת הנפלים, 1948-1956, שדה בוקר תשנ"ה, עמ' 111-136.
- 5 על הבניית מסורת חג יום העצמאות ראו שם, עמ' 39-68, וגם מאיר אזרי, חג העצמאות והתפתחותו בישראל, תל-אביב תשנ"ה, עמ' 49-51, 55-57.
- 6 למאמץ בהכנת האיגרת ולגיבוש האינפורמציה שהוצגה בה ראו תיק יום העצמאות תש"י-תשי"א, ארכיון מדינת ישראל, ג 14/5367 (להלן: אמ"י).
- 7 לדיון על מפת הארץ בגרפיקה הממסדית ראו חיים גרוסמן, "מפת הארץ וביטוייה בתרבות הישראלית", אריאל, 174 (תשס"ו), עמ' 73-80.
- 8 ראו אניטה שפירא, "בן גוריון והתנ"ך: יצירתו של נרטיב היסטורי?", בתוך: ישראל ברטל (עורך), העגלה המלאה: מאה ועשרים שנות תרבות בישראל, ירושלים תשס"ב, עמ' 121-146.
- 9 לכרות תשי"ב ומסריה ראו רחל סבאג, כרזות יום העצמאות: דימויים, סמלים, נושאים וערכים, ירושלים 1998.
- 10 ברוך קימרלינג, "מיליטריזם בחברה הישראלית", תיאוריה וביקורת, 4 (1993), עמ' 123-140.
- 11 לדמות השלום כאידאה אוטופית ראו עמוס אילון, הישראלים, תל-אביב 1981, עמ' 250.
- 12 על יחסי ציבור ופרסומים בשנת העשור: אמ"י, ג 4/733, ג 5/733, וגם חיים גרוסמן, דרך העצמאות, תל-אביב 2008, עמ' 126-175.
- 13 על כרזות ובולי עצמאות ראו אצל אהרן ארנד, פרקי מחקר ליום העצמאות, רמת גן תשנ"ח, עמ' 136-149.
- 14 ראו שמואל שליט, משפחות יקרות: איגרות, מעטפות ובולי יום הזיכרון, תל-אביב תשנ"ט.